

Александар Мудри*
Универзитет у Новим Саду
Филозофски факултет
Одделене за русинистику

УДК 811.161.2'1(497.13):165
doi: 10.19090/rs.2023.7.93-106
Оригиналан научни рад
Примљен 01.11.2023.
прихваћено за штампу 01.12.2023.

КАТЕГОРИЗАЦИЈА И ТЕОРИЈА ПРОТОТИПОХ НА МАТЕРИЈАЛУ КАТЕГОРИЈОХ ДОМАШЊИХ ЖИВОТИЊОХ У ЈАЗИКУ РУСНАЦОХ У ВОЈВОДИНИ**

У работи представена една з кључних темох когнитивней лингвистике, категоризација и теорија прототипох. Розвој становискох о тих поняцох ишол од розумена категорийох як строго ушорених ентитетох, цо було карактеристичне за антични часи та аж по початок 20. вику, по сучасни когнитивни розумена категорийох. Основни предпоставки класичног приступу теорії категоризациї то же категорії дефиновани у смислу злучованя потребних и достаточних карактеристикох, же прикмети членох категорий бинарни, же маю ясни гранїци та же шицки члени категорий маю еднаки статус. Перши сумнї до такого спатраня категорийох представел Лудвиг Витгенштайн у работи о Бавискох. Седемдзешатих рокох двацетого вику зоз емпирийнима вигледованями Еленор Рош приходзи до пременки становиска гу теорії категоризациї. Єдно зоз найзначнейших резултатох вигледованьох Рошовой то исноване найлєпших членох категорий, односно прототипох. Операючи ше на представени теорийни фундаменти, запровадзене вигледоване категоризациї домашнїх животињох у јазику Руснацох у Войводини. Воно провадзи як Руснаци видза тоти поняца на уровню номинацийох, фразеологизмох, и асоциацийох. Прототипични член категорий ДОМАШЊИ ЖИВОТИЊИ пєс. Тота категория надредзена категорийом СТАТОК, ЖИВИНА/ДРОБИЗГ и ДОМАШЊИ ЛЮБИМЦИ. Прототипични член категорий СТАТОК то домашня животиња крава. На периферії теј категорий ше находза домашнї животињї: коза, овца, коњ, магарец, швиня. Як найпрепознатлївши типични член категорий ЖИВИНА/ДРОБИЗГ зявює ше домашня животиња кура. Як менєй препознатлїви члени хтори творя периферию теј категорий ше зявюю домашнї животињї гуска, пулька, качка, когут, заяц.

Кључни слова: когнитивна лингвистика, категоризација, теорија прототипох, Руснаци у Войводини.

---

* mudrisasa@ff.uns.ac.rs

** Робота реализована у рамикох проекту „Мањински језици и књижевности у АП Војводини – семиотички и културни ресурси у изградњи етничког идентитета”, број142-451-3125/2022-01 хтори финансовани з боку Покраїнског секретаријату за високе образование и наукововигледовацку діялносц А.П. Войводини.

1. УВОД¹

1.1. КЛАСИЧНИ И КОГНИТИВНИ РОЗУМЕНЯ КАТЕГОРИЙОХ

Термин категоризация ше хаснує за описоване схопности человека же би препознавал ентитети як члени категорийох, односно подобне у розличним. Тот процес ше найчастейше случує несвідомо понеже каждый раз кед одредзене поняце видзимо як файту дачого, ми категоризуєме (Lakoff, 1987: 5). Поняце категоризації представля єдно зоз основних поняцох теорії прототипох. Джордж Лейкоф, автор єдней з фундаменталних кніжок когнитивней лингвистики Жени, огонь и опасни ствари – Цо категорії одкриваю о розуме (Women, Fire, and Dangerous things – What categories reveal about the mind) розумене категоризації видзи як помоц у розуменю як роздумуєме и як функціонуєме прецо розумене категоризації найважнейше за розумене цо нас твори людзми (Lakoff, 1987: 5).

У основней когнитивнолингвистичней літератури авторе ше часто поволюю на класичну теорію категоризації як становиско по хторим ше описує нове когнитивистичне становиско, односно, у негачії того становиска. Основни предпоставки класичного приступу теорії категоризації хтори дефіновани у Аристотеловой *Метафізики* шлідуюци (Taylor, 1995: 23–24, Popović, 2008: 32–33):

1. Категорії дефіновани у смислу злучованя потребних и достаточних характеристикох;
2. Прикмети членох категорії бинарни²;
3. Категорії маю ясни граніци;
4. Шицки члени категорії маю єднаки статус.

Перши подозривосци до класичного видзєня категорийох уводзи Лудвиг Витгенштайн зоз свою анализу бавискох у роботі *Філософски виглєдованя (Philosophical Investigations 1980)*. По Витгенштайнови, за розлику од класичней теорії категорийох хтора предпоставя же категорії маю ясни граніци дефіновани зоз звичайними характеристиками членох

---

¹ Часци тей роботи засновани на докторскей дисертациї *Терминология вихову домашніх животиньох у язiku Руснацох у Войводини (когнитивнолингвистични аспект)* (Мудри 2023).

² Попович наводзи же Аристотелово видвойованє категорийох по бинарним принципу уплївйовало на структуралистох у науки, напр. у лингвистики, становиско фонологах о бинарности фонемох (Popović, 2008: 32).

категорії (*common properties*), категорія бависка не одвитує тей класичней фурми. У даєдних бавискох нет побидніка, у других важне буц схопни. Пре недостаток заєдніцкей характеристики хтора зєдині шицки члени до єдней категорії, Витгенштайн понука поняце *фамілійней подобносци* (*Family resemblances*). Под тим термином ше подрозумює же члени єдней категорії, як цо уж спомнута категорія бавискох, дзеля рижнородни подобни характеристики але анї єдну хтора характеристична за шицки члени категорії. Прето не можліве направиц ясну, оштру граніцу медзи членами двох категорійох прецо мож заключиц же не стої твердзєне класичней теорії категоризації заснованей на Аристотеловому учєню по хторим категорія структурована з помоцу групи заєдніцких прикметох. Витгенштайново вигледованє указує же анї становиско класичней теорії по хторим *категорії дефиновани у смислу злучованя потрібних и достаточних характеристикох* не мож прилапиц.

Категорію дефинує накрижна мрежа подобносци. Дзєпєдни прикмети членох категорії можу буц типични за тоту категорію а кажди член категорії ма лєм дзєпєдни зоз тих прикметох. Як у фамелії, члени дзеля розлични подобни фізични або психологійни характеристики але не муша мац єдну характеристику, односно добре дефиновану групу заєдніцких характеристикох, прецо ше визначує же бависка як фамелії, односно же вони представляю категорію (Lakoff, 1987: 16).

Одсуство строгих граніцох категорійох ше нешка илуструє зоз прикладом видео бавискох як нових бавискох зоз чим ше указує на єдно зоз заключєньох Витгенштайна же стари члени категорійох можу нестац а нови ше можу зявиц (Lakoff, 1987: 16).

Подобни случай можеме илустровац зоз прикладами з категорійох домашніх животиных. У прєшлосци, велька часц Руснацох мала голєм коня и краву цо нешка не случай. Зоз тим не нестала свідомосц о иснованю крави або коня як домашней животині але чи факт же дзєци, аж и на валалє не знаю хтори то домашні животині не гутори о виключованю тих животиных зоз тей категорії?³ Як репрезентативнейши, односно як прототипи ше можу зявиц праве пес и мачка пре пременки у дружтвених обставинох.

---

³ О тим гутори и факт же дзєци при ришованю задатку на Закончуючом испиту на концю основношколского образованя у хторим требало почитац хтори файти домашніх животиных було найвєцей кєд ше Руснаци досєлєли, не розумєли воли як членох истєй категорії з кравами але их читали окреме як другу файту.

Когнитивна лингвістика пригваря класичней теорії категоризації оштри, виключни граніци категорийох, односно спатране категорийох як абстрактних контейнерох зоз предметами хтори виключно у контейнеру або вонка з нього (Lakoff 1987: 6). Припадносц одредзеной категорії одредзована виключно на основи заєдніцких характеристикох. Подли бок тей теорії хтора по Лейкофови длуго мала статус непобивающей правди, и одсутствие емпирийного потвердзєня (Lakoff, 1987: 6).

Седемдзешатих рокох двадцетого вику праве зоз емпирийними вигледованями у вецей гуманистичних дисциплинох приходзи до пременки становиска гу теорії категоризації зоз чим ше тото поняце кладзе до центру уваги вигледованьох. Тота пременка ше случела насампредз у вигледованьох когнитивних психологох, односно, як ше часто наводзи пионирских вигледованьох Еленор Рош⁴, Керолин Мервис и сотрудніцох (Rosch, 1973; Rosch, 1975a; Rosch, 1975b; Rosch, 1976; Rosch, 1978; Rosch, Mervis, 1975). Вона зоз своїма сотрудніцами поробела вецей психологийни експерименти у хторих випитаніки мали задаток ранговац члени одредзеной категорії по ступню у хторим вони ей типични представителе (Goodness-Of-Exemplar). Найєдноставнейши способ такого вигледованя випатра так же ше випитаніком перше представи категория и лістина зоз ей предпоставенима членами на хторей маю оцєніц зоз оцєну од 1 до 7 кельо одредзени припаднік категорії добри представнік тей категорії. Од випитанікох, тиж так, гледане же би направели лістину атрибутох одредзеной категорії на суперординатним, односно надредзеним уровню. На тот способ ше вибераю нейлєпши члени категорії хтори представляю прототипи, або як ше у литератури ище наволю прототипични члени хтори централни члени категорії (Croft, Cruse, 2004: 77). Резултати вигледованьох указую же дзєпоедни члени категорії репрезентативнейши як други, односно же су лєпши приклади категорії. Тота характеристика членох категорії ше наволю централносц (*Centrality*).

Рош, зоз своїма вигледованями категорії фарбох указала же становиско класичней теорії категорийох по хторим шицки члени єдней категорії маю исти статус не можлїве понеже обачене же иснує универзална група примарних фарбох та же медзи нїма иснує гиєрархия прецо дзєпоедни фарби типичнейши представителе категорії од других. Єдно зоз найзначнейших резултатох вигледованьох Рошовой то иснованє найлєпших

---

⁴ Назви авторох з англійского языка транскрибуєме по угляду на *Novi traskripcioni rečnik engleskih ličnih imena* (Prčić, 2018).

членом категорії, односно прототипом (Lakoff, 1987: 7). Лейкоф наводзи же по теорії прототипом людска категоризация ствар людского искусства, имагинації, моторичней активносци и культури, а з другого боку, метафори, метонимії и менталних сликох (Lakoff, 1987: 8).

По Тейлорови, исную два модели одредзovania прототипом. Перши модел подрозумюе же иснуе лем еден прототип категорії хтори ма найвекше число типичних прикметох, покля по другим моделу категория може мац вещей прототипски члени хтори маю розлични прикмети хтори не муша буц подобни (Taylor, 1995: 52)⁵.

У рамикох категорийох члени не маю исте место, маю ступні членства и не маю ясни граніци цо ше наволуе градиентносц членом (*membership gradience*) (Lakoff, 1987: 8). Вони указую розлични ступень подобносци зоз прототипом. З оглядом на ступень подобносци члени категорії могу буц бліжей гу центру або на його периферії прецо дакеди не мож зоз сигурносцу повесц чи су члени тей категорії⁶. Ентитети групуеме до одредзеной категорії на основи їх подобносци, зоз найтипичнейшим представителем. Бешедуючи о жридлу типикалносци, Марфи як еден зоз можлівих наводзи фреквенцию, напр. кед частейше видземе одредзену животиню або предмет вона за нас будзе типичнейша (Murphy, 2021).

Ришене проблему дефинования принципом репрезентативносци, Попович видзи у одредзованю вязи медзи прототипом и стереотипом (Popović, 2008: 36). Ранговане елементох по Попович завиши од вектора прототипичносци, односно од того кельо особи препознаваю одредзеного члена категорії як прототип. Векша препознатлівосц прототипа меня його позицию у структури категорії бліжей гу центру (Popović, 2008: 37–38)⁷.

Як основну розлику медзи класичну и нову теорию категоризациі, Попович видзи факт же ше физичним свойством придружело и видвойоване їх функцийох (Popović, 2008: 31).

1.2. ОГРАДЗЕНЯ (HEDGES)

---

⁵ По Тейлорови члени категорії здобуваю статус прототипичного члена пре фреквентносц, односно кельо часто ше каждодньово хасную (Taylor, 1995: 53).

⁶ Таки случай зоз заяцом як членом категорії дробизгу/живини.

⁷ Попович наводзи вигледоване французского лингвисти Дибоа по хторим прототипични член ма таки статус кед го так видзи вещей як 75 % випитанікох (Popović, 2008: 37–38).

Бешедуючи о становиску же категорії строго дефиновани, Тейлор наводзи же причини такого становиска видзи у формалним образованю але и Библиї, односно приповедки о стваряню швета хтора нас учи же Бог створел файти и же им дал мена (Taylor, 1995: 75).

Категорії не муша мац градацію членства. Лейкоф наводзи приклад особи хтора ма одредзену титулу, односно положене хторе подрозумює же може буц лем една особа хтора ю окончує, напр. председатель одредзеной держави, процивно од напр. категорії богати людзе або високи человек (Lakoff, 1987: 21–22; 1973: 461). Лофти Задек представел *fuzzy set theory* по хторей одредзени член може не мац шицки характеристики других членох категорії але є заш лем часц категорії. Односно, його становиску же ані єден человек не цалком ясно високи або нізки але дзешка помедзи, до одредзеной мири високи або нізки (Lakoff, 1987: 21–22; 1973: 461).

Интересантни приклад неясних граніцох категорійох дава Марфи у вязи зоз виключованьом Плутому зоз категорії планетох, односно деградованя до планети патулька цо наведло науковцох же би пробовали направиц ясну дефиницію планети (Murphy, 2021). Дефиниция не була прилапена з боку веліх припаднікох науковей заєдніци, односно астрономох прето же би зоз єй прилапйованьом імпліцитно значело же и Нептун не планета. Марфи зоз тим заключує же и домени при хторих бизме обчековали ясну, чисту дефиницію часто представляю проблем. Категорії маю неясни граніци хтори можу пременіц место з часом.

Виразованє ступню припадносци категорії, бешедніки можу виразиц зоз словами и виразами хтори Лейкоф вола оградзєня (*hedges*). У своєй роботі *Hedges: A Study In Meaning Criteria And The Logic Of Fuzzy Concepts* (1973), Лейкоф наведол вецей як 60 оградзєня хтори можеме розумиц як категоріялни конкретизатори модалней природи хтори доприноша яснейшей слики о припадносци члена одредзеной категорії (Poročić, 2008: 35). Окрем того, оградзєня служа и же би ше препознало нечлени категорії (Taylor, 1995: 78).

Тейлор випитує поняце оградзєня на прикладах Лейкофа и наводзи два виречєня зоз оградзєнями.

- (1) A robin is a bird par excellence.
- (2) ?A turkey is a bird par excellence.

Друге виречєне по Тейлорови незвичайне не прето же пулька не птица але прето же є не парекселанс чи виключно птица. Функция слова парекселанс направиц граніцу, односно повесц же ше роби о

прототипичним, центральним члену категорії птицох. Тото, по Тейлорови сугерує же исную рижни ступні припадносци категорії птицох (Taylor, 1995: 77). З другого боку, исную оградзєня як наприклад *loosely speaking* „пообщєно поведзєно” хтори виключую центральни члєни категорії. Применюючи наведзєне оградчєне на материял домашнїх животинох тот случай можеме илюстровац зоз шлїдуюцима прикладами:

(3) Пообщєно поведзєно заяц то живина/дробизг.

(4) ?Пообщєно поведзєно кура то живина/дробизг.

Ношитєль руского языка би за вирєченє (4) повед же тото вирєченє незвичайне понеже *кура* представя центрального члєна категорії живини док за *заяца* у трєцим вирєченю то не случай.

Тейлор наводзи и шлїдуюци оградчєня: *строго патраци, прето же, як така, технїчно спатрано*. Же бизме випитали оградзєня у нашим материялу, у асоциативней анкєти хтора як допомцни инструмент за випитованє члєнох категорийох домашнїх животинох, наведзєни и питаня як цо *То би була добра крава, конь итд. кєд би мала*. Тоти стимулуси мали циль випитац оградзєня, односно прикмєти, елєменти хтори потребни же би ше одредзєну домашню животину розумєло як типичного члєна своєй категорії.

По Тейлорови, оградзєня доказую же становиска класичней теорії категоризації не стоя (Taylor, 1995: 79–80). Зоз нїма розликуєме центральни од перифєрних члєнох категорії.

1.3. ОСНОВНИ УРОВЕНЬ КАТЕГОРИЇ

Велї категорії часц гєрархийох, односно мрежи чи структури категорийох хтори маю надредзєни и подрєдзєни уровнї⁸. Ентитєти можу буц часци вєцєй розличних категорийох хтори структуровани як гєрархия, напр. липицанєр припада до категорії коньох, статку, домашнїх животинох, копитарох, цицкарох, живих єствох (Murphy, 2021). Теория прототипох ше интересує и з уровнями категоризації понеже ше категорії зявюю з розличними уровнями инклузії по хторєй специфичнейши категорії змєсцєни до баржєй инклузивних прецо кажди уровень категоризації баржєй инклузивни як предходни.

⁸ З лингвистичного становиска тоти ентитєти означєни зоз словами хтори тиж так формую гєрархийну систему.

Нашо знанє організоване на основним уровню категоризації так же особи од хторих ше гледа начишліц атрибути категорійох, начишля лем даскельо атрибути членох категорії на суперординованим, односно надредзеним уровню (мебель, перевозка, цецкар) а найвецей начишля на основним уровню (карсцель, авто, пес). З другого боку на субординованим уровню не даваю вецей інформації як на основним (канцеларийни карсцель, спортски авто, ретривер) (Lakoff, 1987: 47).

По Лейкофови, категорії основного уровню основни у поглядзе перцепції, функції, комуникації и організації знаня (Lakoff, 1987: 46–47). Категорії не лем гієрархійно ушорени од найобщейших гу найспецифичнейшима але су тиж так організовані так же категорії хтори когнитивно основни, змесцени до центру гієрархії *обще гу специфичному гієрархії* (Lakoff, 1987: 12). Генерализация идзе горе од основного уровню а специализация долу. По Лейкофови, категорії основного уровня функціонално и епистемологічно примарни гу шлідуючим фактором: гештальт перцепция, формованє слики, моторичне рушанє, організованє знаня, легкосц когнитивного обробку (ученє, препознаванє, паметанє и др.) и легкосц язичного виражованя (Lakoff, 1987: 12).

Поволуюци ше на вигледованя у розвою бешеди дзецох, Марфи наводзи же за дзеци характеристичне хаснованє єдного конзистентного слова цо им помага у ученю назвох стварох але же и одроснути у розгварки вибераю праве тоти слова (Murphy, 2021). Напр. человек, як ше наводзи, преходзаци през кондзеларию наиходзи на роботни карсцель опрез роботного стола пре хтори не може прејсц и вон вируютно пове „помкні тот карсцель” скорей як „помкні тот роботни карсцель” або „помкні тоту часц меблю” (Murphy, 2021).

Психологічни есенциялизем, як наводзи Марфи, важни аспект людского знаня у вязи зоз категориями (Murphy, 2021). По нїм людзе часто веря же дзепосєдни категорії, найчастейше природни категорії, напр. животинї, рошліни итд. маю основну, фундаменталну характеристику хтора иснує лем у одредзеной категорії и хтора спричинює други характеристики. Вон наводзи же векшина категорійох не ма есенцию але же велї людзе веря же маю та прето виявя же сигурно єст цошка у вязи зоз псами, прецо шицки пси брешу, маю бундичку итд.

2. КАТЕГОРИЇ ДОМАШНЇХ ЖИВОТИНЬОХ У ЯЗИКУ РУСНАЦОХ У ВОЙВОДИНИ

Операючи ще на представлені теорійні фундаменти, запроваджене вигледованє категоризації домашніх животиных у язику Руснацох у Войводици. Воно провади як Руснаци видза тоти поняца на уровню номинацийох, фразеологизмох, и асоцияцийох. Перши два уровні у найвекшей мири указую стару слику домашніх животиных. Треци уровень указал сучасну слику и помогнул же би ще ясно видвоєли прототипични члени категорийох.

Циль роботи було вигледованє фрагментох язичней слики швета Руснацох у вязи зоз концептуализацию и категоризацию домашніх животиных. Предмет того вигледованя була анализа язичней слики швета Руснацох. Прототипични члени категорийох видвоєни зоз оглядом на їх фреквенцию. Напр. кед ще назва одредзеной домашней животици на уровню номинацийох зявює найчастейше, вец тота домашня животиня представя прототипичного члена категорийи. Други животици представяю меней централни члени, односно члени хтори баржей периферийни.

Анализа номинацийох и фразеологизмох заснована на теорії поняцовей (концептуальной) метафори и представя интроспекцийну часц анализи. Результати того вигледованя максимално обективизовани зоз асоциятивним експериментом⁹.

Корпус ще состої зоз 196 номинацийох и 177 фразеологийних єдинкох у вязи зоз хованьом домашніх животиных. У асоциятивним експерименту участвовало 100 особи. Асоциятивни тест мал 44 стимулуси зоз чим позберане коло 4400 реакцій.

3. АНАЛИЗА

З оглядом на место одредзеного члена у категорийи розликуєме центр и перферию категорийи. Центр категорийи представя член хтори найвизначнейши, прототипични член тей категорийи. Прототипични члени одредзени на основі фреквенції того члена у формованю номинацийох або фразеологизмох. Таке спатранє гиєрархийи категорийи нам указало архаичну слику швета. Як додатни инструмент у одредзованю прототипичного члена, послужел асоциятивни тест хтори нам указал кельо сучасна слика швета одвитус исконскей, през вики назбераней у народним паметаню Руснацох и кельо ще розликує.

---

⁹ О асоциятивним тесту вецей у (Mudri, 2022: 17–30).

Концептуална анализа номинаційох указала же прототипични член категорії СТАТОК на материялу номинаційох домашня животиня *конь* (39¹⁰). Периферию тей категорії твора *крава* (25), *швиня* (13), *коза* (10), *овца* (10), *магарец* (7). Централни член категорії ЖИВИНА/ДРОБИЗГ домашня животиня *кура* (20), а на периферії тей категорії *гуска* (8) *заяц* (4), *качка* (2), *пулька* (2). Категория ДОМАШНІ ЛЮБИМЦИ ше препознава у членох *пес* (12) и *мачка* (5). Прототипични член тей категорії домашня животиня *пес*.

Зоз прегляду заступеносци ентитетох у фразеологийним материялу видземе же *пес* (28) найчастейши член категорії домашніх животиньох а потим шлідзи *крава*, *швиня*, *конь*, и *кура*. У категорії СТАТОК найвисшу фреквенцию маю *крава* (14) и *швиня* (14), а потим шлідза: *конь* (13), *овца* (7), *коза* (7), *магарец* (7). Прототипични член категорії ЖИВИНА/ДРОБИЗГ домашня животиня *кура* (14), а шлідза: *заяц* (6), *качка* (4) *гуска* (3), *пулька* (2). Прототипични член категорії ДОМАШНІ ЛЮБИМЦИ *пес* (28), а меней препознатлїви член *мачка* (13).

Асоціативни тест указує сучасну слику швета Руснацох. Результати тесту указую пременки у категорийох. Прототипични член категорії ДОМАШНІ ЖИВОТИНІ *пес*. Тота категория надредзена категорийом СТАТОК, ЖИВИНА/ДРОБИЗГ и ДОМАШНІ ЛЮБИМЦИ. Прототипични член категорії СТАТОК то домашня животиня *крава*. На периферії тей категорії ше находза домашні животині: *коза*, *овца*, *конь*, *магарец*, *швиня*. Як найпрепознатлївши типични член категорії ЖИВИНА/ДРОБИЗГ зявює ше домашня животиня *кура*¹¹. Як меней препознатлїви члени хтори твора периферию тей категорії ше зявюю домашні животині *гуска*, *пулька*, *качка*, *когут*, *заяц*¹².

4. ЗАКЛЮЧЕНЄ

Поняце категоризації ше нешка спатра иншак як у прешлосци. Когнитивни вигледованя на полю психологий а потим и лингвистики допринесли лепшому розуменю категорийох.

¹⁰ Число жридлових доменох хтори участвую у твореню номинаційох през процес метафоризації.

¹¹ Кура ше зоз подобну фреквенцию (47, 45) зявює як прототипични член у асоціативних польох *дробизг* и *живина*.

¹² Заяц ше зявює лем у асоціативним полю *Дробизг*.

Основни характеристики того становиска градиентнось типичнось, фази (fuzzy) чи неясни, молговити граніци, одсуство неопходних и достаточних характеристикох и фамелийна подобнось.

Вигледованє категорийох домашніх животиньох допринєсло же би ше випитали становиска когнитивней лингвистики на материялу руского языка у Войводини.

Як зме уж гварели, анализа номинацийох и фразеологизмох указує старшу язичну слику швета Руснацох. З оглядом на фреквенцию номинацийох або фразеологизмох, видзимо же у прешлосци прототипични член категорії СТАТОК була домашня животиня конь (39/13). Шлідза крава (25/14), швиня (13/14), коза (10/7), овца (10/7), магарец (7/7). Прототипични член категорії ЖИВИНА/ДРОБИЗГ домашня животиня кура (20/14). Шлідза гуска (8/3), заяц (4/6), качка (2/4), пулька (2/2). Прототип категорії ЛЮБИМЦИ домашня животиня пес (12/28) а меней препознатліви член мачка (5/13).

Обачліва розлика у фреквенції присутна при членох конь (39/13), крава (25/14), и пес (12/28). Кед гу тому додаме резултати асоциативного теста, можеме заключиц же домашня животиня конь страцела место прототипичного члена категорії СТАТОК та же го на тим месце заменєла крава. Тота пременка условена зоз вше меншим хованьом коньох, односьно пре розвой механизациї, зменшану потребу у роботї зоз конями. То причина пременки функції коня од роботней моци гу спорту, розваги, престижу.

Места членох категорії ЖИВИНА/ДРОБИЗГ прибіжно иста на шицких трох уровньох анализи. Мали розлики у фреквенції присутни при членох качка (2/4), пулька (2/2). Тиж так, лем асоциативни тест указує присутнось и домашней животинї у категорії ЖИВИНА/ДРОБИЗГ.

Гоч на уровню номинацийох и фразеологизмох то не видно, домашня животиня заяц випатра на драги страциц свойо место у категорії хтору Руснаци вше баржей розумя як виключно ЖИВИНА. Одвити у асоциативним тесту указую же ше як одвит на стимулус живина не зявює ані єдна реакция зоз назву тей домашней животинї док ше у одвитох на стимулус дробизг, вона зявює раз. Тота пременка не резултат пременки функції або потреби за заяцом але є резултат инкорпованя концептох под уплівом концептосфери сербскей култури.

Пес, з другого боку у шицких трох материялох (12/28) у одношеню на мачку визначнейши член категорії. Медзитим, кед вежнеме до огляду одвити на стимулус домашня животиня у асоциативним тесту, видзимо же

прототипични член тей категорії пес (38). Пес, у тим смислу и на материялу фразеологизмох ма найвисшу фреквенцию (28). Тото роснуце препознатлівосци пса, по нашим думаню, у вязи зоз пременку функції пса од чувара обисца гу любимцови, односно приятельови. У найстаршим, номинацийним пасму, пес ище ма функцию чувара покля у фразеологийним, динимичнейшем и подложнейшем пременком, пес помали пребера функцию любимца.

У препатрунку визначних характеристикох домашніх животиных зме могли видзиц же то найчастейше справоване, випатрунок, функция и место домашней животині у гисрархийней системи категорийох.

Стереотипни представи о домашніх животиных засновани на тих визначних характеристикох, найчастейше у вязи зоз справованьом домашней животині або ей функцию. Обачене же цо менши хасен за человека од домашней животині, то негативнейши стереотипи о тей животині. У тим смислу, нехасновити домашні животины ше приближую дзивим животиным¹³.

ЛИТЕРАТУРА

- Bertoša, M. (1999). Stereotipi o životinjama. У: Badurina, L., Ivanetić, N., Pritchard, B., Stolac, D. (ред.) (1999). *Teorija i mogućnosti primjene pragmalingvistike*. Zagreb: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku. 63–78.
- Bugarski, R. (2003). Uvod u opštu lingvistiku (2. izd., Том 6, стр. 269). Čigoja štampa; XX vek.
- Croft, W., & Cruse, D. A. (2004). *Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press. <http://dx.doi.org/10.1017/CBO9780511803864>
- Ivić, M. (2001). Pravci u lingvistici. 2 (9. izd., dopunjeno poglavljem "Lingvistika u devedesetim godinama"). Biblioteka XX vek; Čigoja štampa; Knjižara Krug.
- Lakoff, G. (1973). Hedges: A Study In Meaning Criteria And The Logic Of Fuzzy Concepts. *Journal of Philosophical Logic*, 2, 458–508.

¹³ Видзене животиных як глуких, ленівих або мудрих и вредних засноване на шлебодним видзеню человека, односно воно стереотипизиране. По Мислави Бертоша, человек животиною видзи як ресурс хтори може похасновац та прето позитивно одредзуе домашні животины а дзиви животины частейше оценюе як негативни, зоз перспективи хасновитих або чкодлівих животиных (Bertoša 1999: 64).

- Lakoff, G. (1987). *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Mudri, A. (2022). Metoda asocijativnoho testu u kognitivnolingvističnih vihljedovanjoh. *Švetlosc*, 4, 17–30. (Cyrilic)
- Mudri, A. (2022). Terminologija u vjazi zoz vihovom domašnjih životinjoh u ruskim jaziku u Vojvodini. doktorska disertacija. Novi Sad: Filozofski fakultet. (Cyrilic)
- Murphy, G. (2021). Categories and concepts. У: Biswas-Diener, R.–E. Diener (ред.), *Noba textbook series: Psychology*. Champaign, IL: DEF publishers. <http://noba.to/6vu4cpkt>
- Popović, Lj. (2008). Jezička slika stvarnosti, kognitivni aspekt kontrastivne analize. Beograd: Filološki fakultet. (Cyrilic)
- Prčić, T. (2018). Novi transkripcioni rečnik engleskih ličnih imena, treće, elektronsko, izdanje. Novi Sad: Filozofski fakultet Novi Sad. https://digitalna.ff.uns.ac.rs/sites/default/files/db/books/978-86-6065-497-9_0.pdf
- Rosch, E. (1973). Natural categories. *Cognitive Psychology*, 4 (3), 328–350. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/0010028573900170?via%3Dihub>
- Rosch, E. (1975a). Cognitive representations of semantic categories. *Journal of Experimental Psychology: General*, 104, 192–233.
- Rosch, E. (1975b). Cognitive Reference Points. *Cognitive Psychology*, 7, 532–547. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/0010028575900213?via%3Dihub>
- Rosch, E. (1976). Basic objects in natural Categories. *Cognitive Psychology*, 8, 382–439. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/001002857690013X?via%3Dihub>
- Rosch, E. (1978). Principles of categorization. У: Rosh, E.–Lloyd, B. (ред.) (1978), *Cognition and categorization*. Hillsdale, New Jersey: Erlbaum, 27–48.
- Rosch, E. Mervis, C. (1975). Family resemblances: Studies in the internal structure of categories. *Cognitive Psychology*, 7, 573–605.
- Taylor, J. R. (1995). *Linguistic Categorization. Prototypes in Linguistic Theory*. New York: Oxford University Press.

Aleksandar Mudri

**CATEGORIZATION AND PROTOTYPE THEORY: DOMESTIC ANIMAL
CATEGORIES IN VOJVODINA RUTHENIAN**

Summary

This paper deals with some of the key topics in cognitive linguistics—categorization and prototype theory. Attitudes towards these concepts have evolved from an understanding of categories in the ancient times as strictly organized entities (categories are defined as a set of necessary and sufficient characteristics; the features of category members are binary; categories have clear boundaries; all category members have equal status), to a cognitive understanding of categories, influenced primarily by the research of Ludwig Wittgenstein and Eleanor Rosch. Relying on the theoretical assumptions of research in cognitive linguistics, we conducted a study of domestic animal categories at the levels of phraseology, nomination and association. The results of this study show that the prototypical member of the category DOMESTIC ANIMALS is *the dog*. This category is superordinate to the categories LIVESTOCK, POULTRY and PETS. The prototypical member of the category LIVESTOCK is the domestic animal cow. On the periphery of this category are *the goat, the sheep, the horse, the donkey and the pig*. The most recognizable typical member of the category POULTRY is *the chicken*. Less recognizable members include *the goose, the turkey, the duck, the rooster and the rabbit*. This study confirms the cognitive linguistic view of categories. The prototypical members of the category DOMESTIC ANIMAL have changed over time from the cow and the horse to the contemporary view of the dog as the most prominent member of the category. Some members of these categories are increasingly less recognized as members of the respective categories, while new members appear only as part of the contemporary image of the world of Vojvodina Ruthenians.

Keywords: cognitive linguistics, categorization, prototype theory, Ruthenians in Vojvodina.